

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAAL- JA HARIDUSTEADUSKOND
ERIPEDAGOOGIKA OSAKOND

Maret Aun

VI - VIII KLASSI ÕPIKUTES KASUTATUD SÕNADE TUNDMINE

Magistritöö

Läbiv pealkiri: Sõnade tundmine

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Kaja Plado (MA eripedagoogika)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Osakonna juhataja: Kaja Plado (MA eripedagoogika)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Osakonnas registreeritud

.....

(allkiri ja kuupäev)

.....

Tartu 2010

Sisukord

Kokkuvõte.....	3
Abstract.....	4
1. VI- VIII klassi õpikutes kasutatud sõnade tundmine	5
1.1. KÕNE JA KEEL	5
1.2. KÕNE ARENG	6
1.2.1. Soolised erinevused.....	10
1.3. KASVUKESKKONNA MÕJU KÕNE ARENGULE	11
1.4. UURIMUSE EESMÄRK JA OODATAVAD TULEMUSED.....	12
2. Meetod.....	13
2.1. KATSESIKUD.....	13
2.2. MÕÕTVAHENDID JA PROTSEDUUR	13
3. Tulemused	13
3.1. ÕIGED VALIKUD ALARÜHMADE KAUPA	14
3.2. MAA- JA LINNAKOOLI ÕPILASTE KESKMISED TULEMUSED	14
3.3. POISTE JA TÜDRUKUTE KESKMISED TULEMUSED.....	15
3.4. VALED VALIKUD SÕNALIIKIDE KAUPA	15
3.5. ÕPILASTE TULEMUSTE VÕRDLUS EDUKUSGRUPPIDE KAUPA	16
3.6. ÕIGED JA VALED VALIKUD SÕNALIIKIDE KAUPA	17
3.6.1. Õigete ja valede valikute jagunemine omadussõnade rühmas.....	17
3.6.2. Õigete ja valede valikute jagunemine tegusõnade rühmas	18
3.6.3. Õigete ja valede valikute jagunemine nimisõnade rühmas.....	19
3.7. EBAÕIGEKS VALIKUKS SISULISE VASTANDTÄHENDUSEGA SÕNA	21
3.8. EBAÕIGETE VASTUSTE JAGUNEMINE HÄÄLIKULISE SARNASUSE ALUSEL.....	21
3.9. KORDUSKATSE TULEMUSED	25
4. Arutelu.....	25
Kasutatud kirjandus.....	28
Lisad.....	32

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas tunnevad 6. - 8. klassi õpilased õpikutes kasutatud sõnade tähendusi. Püstitati hüpotees, et õpilased ei suuda sageli määrata õpikutes kasutatud sõnade tähendust. Oletati, et õpilasi eksitab sõnade häälikulise koostise sarnasus, kusjuures kõige probleemsemad on nimisõnad.

Tuginedes kirjanduse andmetele püstitati ka hüpotees, et linnakoolide õpilaste sõnavara on rikkalikum kui maakoolide õpilastel, ning eeldati, et tüdrukud määravad sõnade tähendust paremini kui poisid.

Uurimuses osales 220 õpilast 6.-8. klassist, nendest 111 poissi ja 109 tüdrukut. Maakoolide õpilasi oli 60, väikelinna õpilasi 87 ning Tartu linna õpilasi 73.

Püstitatud hüpoteesidest neli leidsid kinnitust. Õpilastele tekitas suuri probleeme sõnatähenduse tundmine, õpilasi eksitas sõnade häälikkoostise sarnasus ning linnakoolide õpilastel esines sõnade tähenduse tundmisel vähem vigu kui maakoolide õpilastel. Samuti leidis kinnitust oletus, et tüdrukud määravad sõnade tähendust paremini kui poisid. Hüpotees, milles väideti, et õpilased eksivad kõige enam nimisõnade tundmisel kinnitust ei leidnud. Õpilased eksisid kõige enam omadussõnade tähenduse tundmisel.

Abstract

The purpose of this Master's thesis is to investigate how students from 6th to 8th grade understand the meanings of vocabulary used in textbooks of different subjects. A hypothesis was posed, that students are not often able to determine the meanings of words in their textbooks. It was assumed that students get confused by the phonetical similarity of different words, especially nouns.

According to literature another hypothesis was posed that vocabulary of students from city schools is more diversified than those from rural schools. Also wider vocabulary of girls compared to boys was expected.

220 students from 6th to 8th grade participated in the study, 111 boys and 109 girls. There were 60 students from rural schools, 87 from borough schools and 73 from Tartu.

Four hypotheses posed were confirmed. Students had difficulties in determining the meaning of vocabulary in textbooks of several subjects, they were distracted by the similarity of composition of phonemes and students from city schools made fewer mistakes in understanding the meaning of words than those from rural schools. Also it was confirmed that girls have more diverse vocabulary than boys. Hypothesis, stating that students are most mistaken in determining the meaning of nouns, was not confirmed, students made most mistakes in determining the meaning of adjectives.

Determining the meaning of vocabulary used in the textbooks of grades 6-8.

1. VI- VIII klassi õpikutes kasutatud sõnade tundmine

1.1. *Kõne ja keel*

Informatsiooni edastamise üheks vahendiks on kõne. Sõnade ja lausete abil saame teadmisi edasi anda sellepärast, et igal sõnal ja lausel on kindel tähendus. Tähenduste kaudu saab võimalikuks suhtlemine - ühe inimeste teadmiste ülekannet teiste inimeste teadmistesse (Õim, 1974).

Semantika ehk tähendusõpetus uurib keeleüksuste tähendusi ning nende muutumist, keele ja reaalse objektide suhteid ning keele ja mõtlemise suhteid. Semantika haarab ka keeleüksuse (st morfeemi, sõna, fraasi, lause) tähendust või tähendusi. Seega on tähendusest kõneldes võimalik eristada leksikaalset ja grammatilist tähendust. Leksikaalne tähendus on kindla häälduskujuga (foneemijärgendiga) või kirja- ja pildiga (tähejärgendiga vms) püsivas seoses olev tegelikkuslõigu (eseme, omaduse, nähtuse) peegeldus teadvuses. Lühemalt öeldes on tähendus märgiga vastavusse seatud sisu (Erelt, M., Erelt, T., Ross, K., 1997).

Semantika eesmärk on leida üksiktähenduste tagant semantiline süsteem, tähenduste tekkimise ja omavaheliste seoste seaduspära. Semantika algeteks tuleks lugeda Vana-Kreeka filosoofide arutlused sõna tähenduse ja vormi kooskõlast (Pajusalu, 2009: 34).

Semantika piirneb lähedalt pragmaatikaga, mille all traditsiooniliselt mõeldakse lausungite (ehk kontekstiga seotud lausete kasutuse) tähenduse uurimist. Pragmatika vaatleb seda, milliseid kõneakte ja milliste keeleliste vahendite kaudu lausungid võivad väljendada, milliseid järeldusi suhtlejad keelelistest väljenditest teevad jms. Semantika on tihedalt seotud mis tahes sõnavara uurimisega, mis võtab arvesse sõnade tähendusi. (Hennoste, 2003).

Keel põhineb sõnadel, mida on tuhandeid. Täiskasvanud inimese aktiivne e ekspressiivne sõnavara koosneb 20 000 kuni 50 000 sõnast, passiivne e retseptiivne sõnavara arvatakse olevat kahekordne (Meibauer, Rithweiler 1999, Clark 1995), mõne uurija arvates isegi neljakordne (Glück, 2000).

Sõnavara on keele kõige liikuvam ja muutlikum osa. Kui muutub meid ümbritsev tegelikkus, siis muutuvad ka sõnad, millega me oma tegudest ja mõtetest räägime. Sõnavara on oma ajastu peegel ja tema muutumise taga on eelkõige välised mõjurid: poliitilised, majanduslikud ja kultuurilised muutused, teaduse ja tehnika areng (Erelt, M., Erelt, T., Ross, K., 1997).

Keel on üks maailma kategoriseerimisevahendid, mis muu hulgas avaldub selles, et sõnad jagunevad sõnaliikidesse. Sõnaliikide eristamise aluseks on nii grammatilised kui ka

tähenduslikud kriteeriumid. Eesti keele kolm suuremat sõnaliiki on substantiivid, adjektiivid ja verbid. Substantiivide (nimisõnade) esmaseks ülesandeks on esitada referente, st viidata isikutele ja asjadele, mis osalevad verbide poolt kirjeldatud sündmustes. Verbid väljendavad sündmusi, Langackeri järgi ka protsesse. Adjektiividel e omadussõnadel on keelekasutuses eelkõige kaks ülesannet: nende abil väidetakse, et mingil entiteedil on mingi omadus, teine oluline funktsioon on nimisõna juurde kuuluva täiendina täpsustada referenti, kellest/ millest räägitakse (Pajusalu, 2009).

Üheks võimalikuks takistuseks kõne mõistmisel on sõnavara piiratus, mis kõige selgemalt avaldub eakohasest arengust mahajäämise korral. Sõnatähenduse mõistmine on keeruline psühholoogiline protsess. Sõna on mitmetähenduslik ning selle mõistmiseks on vaja valida paljude võimalike alternatiivide hulgast. Viimane saab toimuda ainult siis, kui arvestatakse konteksti ja situatsiooni, milles antud sõnu kasutatakse (Luria, 1979).

Sageli juhtub, et sõnu kasutatakse valesti, kas siis ebaõiges tähenduses, vigase grammatikaga või siis vigaselt hääldatult. Sellisel puhul on tegemist sõna tähenduse, grammatika või häälikulise külje muutusega, mille põhjuseks on asjast vale arusaamine, ebapiisav õppimine või omandamine. (Hint, 1978). Nimetatud olukorras võib moonduda ka edastatav informatsioon.

Samas on võimalik, et kõneleja poolt eksimusi pole, kuid kõnest saadakse valesti aru, kuna on olemas ka sõnatähenduse erinevad semantilised tasandid. Inimene, kes kuulab, peab iga kord valima adekvaatse tasandi. Sõnade või isegi ühe sõna ebaadekvaatne tajumine võib põhjustada kogu teksti ebaõiget mõistmist. Seega eeldab õige mõistmine ka vastava sõnatähenduse tasandi valikut (Luria, 1979).

Et mõista teiste kõnet ja end arusaadavalt väljendada, peab olema piisav sõnavara ning oskus mõista ja kasutada grammatilisi vorme (Pandis, 1998).

1.2. Kõne areng

Inimesel on bioloogilised eeldused kõnelema õppimiseks. Kõnevõime sotsiaalne aspekt seisneb selles, et bioloogilised eeldused realiseeritakse ainult kollektiivis. Lapsele on vajalik kõnekeskkond ja eakohane tegevus, mis aktiveerib suhtlemist. Piiratud suhtlemise korral kõne areng hilineb (Karlep, 1998). Lapsed õpivad rääkima rääkides, s.t, et võimaluste loomine rääkima õppimiseks on väga oluline (Croft, 1995).

Kõne eakohaseks arenguks peavad olema täidetud järgmised tingimused:

1. eale vastav kehaline ja vaimne areng,

2. õigesti arenenud meeleorganid kuulmis-, nägemis- ja kinesteetiliste aistingute vastuvõtuks,
3. korras tsentraalne ja perifeerne kõneaparaat,
4. terve kõnekeskkond (Leiwo, 1993).

Kõne arengu uuringud tõendavad, et mõningaid keele omandamiseks vajalikke oskusi esineb juba vastsündinuil. Need võimed on ilmselt kaasa sündinud. Samal ajal kujutab keele kasutamise omandamine endast pikka ja aeglast protsessi, see pole lõppenud veel 14-15 - aastastel lastel (Toomela, 1999).

Fukuyama (2001) arvates on keeleõppimise võime ilmselt range geneetilise regulatsiooni all, avaldades ligikaudu kaheteistkümnendal elukuul ja arenedes võimeks omandada päevas terve hulk uusi sõnu. See võime säilib ainult mõned aastad: lapsed, kes on üles kasvanud rääkima õppimata ja võõrkeeli õppivad täiskasvanud ei saavuta kunagi täielikku sõnaosavust. Ka keele ülesehitus tundub olevat paigas juba sündides: lapsed eeldavad teatava korra olemasolu aja ning mitmuse vormides ja muudes reeglites, ilma et neid oleks vaja pidevalt õpetada (Fukuyama, 2001).

Biemiller ja Slonim (2001) on leidnud, et laps omandab kuni kaheksanda eluaastani 2,2 sõna ja üheksandast kaheteistkümnenda eluaastani 2,4 uut sõna päevas. Aastas omandab keskmine laps 800-900 erinevat sõna. Biemilleri uuringu järgi oli kõige võimekamate õpilaste sõnavara hulk juba 2. klassiks 7100 sõna, kõige nõrgemate õpilaste sõnavara ulatus ainult 3000 sõnani. Laiema sõnavaraga lapsed omandasid esimesest kuni kolmanda eluaastani kuni 3 sõna päevas, piiratuma sõnavaraga lapsed õppisid päevas ainult ühe sõna, seetõttu jäi ahtama sõnavaraga laste sõnavara neljandas klassis 2000 sõna maha keskmistest ning kõige laiema sõnavaraga õpilastest teati vähem 4000 sõna. Biemilleri ja Slonimi väitel ei omanda need õpilased isegi viiendaks klassiks sama suurt sõnavara (7100 sõna), kui suure sõnavara hulgaga lapsed olid omandanud juba teises klassis (Biemiller, Slonim, 2001). Sõnavara maht on sõltuvuses kognitiivse arenguga ning seda mõjutab ka keskkond.

Lapse esimesed sõnad ei ole alati ühetähenduslikud. Esimeste sõnade tähendused võivad olla põimunud paralingvistiliste ja mitteverbaalsete teguritega. Kuigi ühesõnaliste väljenduste staadiumis süntaktilist arengut ei toimu, arenevad väljendused semantiliselt. Olemasolevate sõnadega hakatakse väljendama uusi semantilisi suhteid ja neile hakatakse omistama uusi tähendusi. Ühesõnalised väljendused võivad tähistada tegijat, tegevust, tegevuse objekti või olukorda (Leiwo, 1993).

Lapse igal arenguetapil täiustub tema kõne. Sõna, säilitades ühe ja sama esemelise kuuluvuse, omandab pidevalt uusi mõttelisi struktuure- vahetab ja rikastab sõnadevaheliste

seoste ja üldistuste süsteemi, mis selle taga seisab. See tähendab seda, et sõnade tähendus areneb. Sõnade erinev esinemissagedus kutsub esile omapäraseid raskusi ka uute tundmatute sõnade tähenduse mõistmisel. Neil juhtudel inimene semantiseerib sõna, s.t proovib väljendada nende mõtet seoses temale tuntud mõttega. Niisugune vähetuntud sõnade ekslik semantiseerimine esineb näiteks vasaku ajupoolkera kõnekeskuse kahjustuse korral. Sama nähtus võib esineda ka tervel inimesel, kui ta loeb rasket tundmatute sõnadega teksti. Luria on väitnud, et tähtsamaks tingimuseks sõnatähenduse õigel valikul on sõna esinemissagedus, mis avaldab mõju selle sõna kasutamisel suhtlemisel (Luria, 1979).

Sõnakasutuse mõistmise (kasutamine ekspressiivses kõnes) semantiline aspekt sõltub täielikult neist kujutlustest, edaspidi ka mõistetest, mis inimesel on kujunenud. Teadmine, et sõnatähendus lapsel muutub ja areneb, on arengupsühholoogia üks olulisemaid saavutusi 20. sajandil (Karlep, 2003).

Levy ja Nelson (1994) on välja toonud alljärgnevad keeleüksuste omandamise etapid:

1. Keelend omandatakse vestluskonteksti baasil koos oma jagatud suhetega teistesse keelenditesse;
2. vestlusmudelid on tõlgendusvahekorras lapse eelnevate teadmiste süsteemiga, kuid laps võib tajuda konteksti teisiti kui täiskasvanu; mõistetav kontekst sisaldab "vormide kaasailumise", s.t. kinnistuvad väljendid, mitte sõnad või mõisted;
3. täiskasvanu kasutatule lähedases kontekstis võib laps kasutada samu vorme;
4. keelendi kasutamine lisab teiste kasutajate poolt teadmisi tähenduskonteksti kohta;
5. teiste ja enda keelekasutuse võrdlemine juhib ümbersüsteematiseerima seda keelendit ja ka teisi, mis on semantiliselt ja süntaktiliselt lähedalt seotud ;
6. keelendi täielik mõistmine võib tulla alles aastaid peale esmast omandamist ja kasutamist; tähenduste süsteemis toimub pidev ümberorganiseerimine.

Kõne tunnetusfunktsiooni rolli vähendavad ebaloosult tugevad mittesemantilised (nt foneetilised) seosed sõnade vahel (Luria, 1979). Luria peab selle põhjuseks närviotsuste nõrkust. Karlep on toonud näiteks sõna kass. Kui eakohase arenguga lapsed seostavad selle sõnaga teisi kaslasi, siis abikooli lapsed esimeses kooliastmes seostavad selle sõnaga teisi häälikkoostiselt sarnaseid sõnu, nt tass, pass, loss. Pole võimatu, et oma osa nendes tulemustes mängib õpetamise metoodika, milles on tugevasti sees sõnatulpade lugemine stereotüübi kujundamiseks. Kuna abikooli lastel esineb semantikapuue (Karlep,

2003), siis on loogiline, et nad otsivad seoseid väliste (antud juhul sõna sarnased häälikstruktuurid) tunnuste alusel.

Semantiliste seoste nõrkust põhjustab samuti sõnatähenduse semantiliste komponentide vähesus, mis avaldub objektide ja nähtuste kirjeldamisel. Selle põhjuseks on tajude arengu puudujäägid, millest tuleneb omakorda terviklike kujutluste vähesus (Katajeva, Strebeleva, 1988).

Karlep (1998) on erinevate autorite töödele toetudes toonud esile kõne- ja tunnetustegevuse patoloogiate korral esinevad sõnatähenduse mõistmise puudused: sõnatähendus võib kitseneda (sõna mõistetakse väga konkreetsetes tähenduses või seoses tuttava situatsiooniga), sõna ei mõisteta ülekantud tähenduses, ei eristata lähedase tähendusega või kõlaga sõnu, ei mõisteta tuletiste, eriti aga metafooride ning suuremate üldistusastega sõnade tähendust. Nii võidakse tekstist täiesti valesti aru saada.

Arenenud kõnet iseloomustab mitmel üldistusastmel sõnade kasutamine. Selle aluseks on kujutluste (nimetatakse ka elukondlikeks ja leksikaalseteks mõisteteks) ja teaduslike mõistete hierarhia: iga kõrgema üldistusastmega väheneb toetumine tajukujutlustele ning tõuseb konteksti roll sõnatähenduse omandamisel. Mida väiksem on sõna seos tajuga, seda abstraktsem on sõna tähendus ning seda vähem saab sõnavaraõpetuses kasutada ikoonilist näitlikkust (Karlep, 2003). Sõnatähendus omandatakse ainult siis, kui laps mõtestab selle kontekstis, s.t lauses (lausungis). (Zikejev, 1976). Kontekstivälist sõnaseletust peab autor (alაკõne korral) metoodiliseks veaks.

Sõnade loogilisel reastamisel on Karlep (2003) toonud Fedorenko järgi välja viis üldistusastet.

1. Üldistuse nullaste- pärisnimed, aga ka need lapse sõnad, mis tähistavad ainult ühte objekti.
2. Esimene üldistusaste- sel etapil tähistab laps tajukujutluste põhjal mingisse rühma kuuluvaid objekte, tunnuseid, tegevusi ühe sõnaga. Kasutusel on baassõnavara. Eakohase arengu korral algab nimetatud etapp teisel eluaastal, eakohasest arengust mahajäämise korral 7- aastaselt.
3. Teine üldistusaste- kasutusele võetakse üldnimetused (loomad, linnud, mööbel). Eakohase arengu korral algab nimetatud etapp neljandal eluaastal, abikooli lastel alates teisest kooliastmest.
4. Kolmas üldistusaste- teise üldistusastme kujutluste ja vastavate sõnade ühendamine veelgi üldisemateks rühmadeks (esemed- mööbliesemed- lauad). Tajukujutluste osakaal väheneb, mentaalsed kujutlused või mõisted luuakse

peamiselt verbaalselt. Eakohase arengu puhul peetakse kolmanda üldistusastme sõnade mõistmist võimalikuks alates kuuendast -seitsmendast eluaastast (algab sisekõne kujunemine, mõtlemine on kujundilis-kaemuslik, kiiresti kasvab verbaalse mõtlemise osakaal).

5. Neljas üldistusaste. Nimetatud tasandi sõnavara kajastab teaduslikke mõisteid ja kujuneb eakohase arengu korral siis, kui juhtivaks kognitiivseks protsessiks on verbaalne mõtlemine. Teadusliku mõiste puhul on teadvustatud vastava mentaalse rühma kõik olulised tunnused. Mõiste ja üldistatud kujutluse piir on raskesti määratletav.

Verbaalse mõtlemise kujunemisest sõltub ühtlasi lapse oskus sõnu loogiliselt määratleda. Algklassides tavaliselt õpilased sellega toime ei tule või õnnestub see üksikutel juhtudel. Määratlus asendatakse harilikult mingi situatsiooni näitega või kirjeldusega.

Üldtunnustatuks on muutunud seisukoht, et kõne mõistmist soodustab see, kui kirjutaja- kõneleja ja lugeja- kuulaja kõnekultuuri tasemed on võrdsed, kui nad kasutavad selle märke samas tähenduses. Suuliselt või kirjalikult esitatud tekstist arusaamine tagab omakorda selles sisalduva informatsiooni kiirema ja parema omandamise, samuti edasiantavate mõtete suurema emotsionaalse mõjujõu (Maanso, Sepp, 1976).

1.2.1. Soolised erinevused.

Mitmed uurijad on täheldanud, et tüdrukute keeleline areng algab varem ja kulgeb kiiremini, neil esineb vähem keelehäireid ning nad tulevad keeleliste ülesannetega paremini toime kui poisid. Seda on seletatud meeste ja naiste parema ja vasaku ajupoolkera erineva aktiivsusega (naistel on vasaku ajupoolkera mõningad piirkonnad paremini arenenud (Leiwo, 1993). Uuringud on näidanud, et sageli on tüdrukutel suurem sõnavara ja nad omandavad keerulisi verbaalseid oskusi tunduvalt varem kui poisid. Poisid jäävad tüdrukutest lugemis- ja kirjutamisoskustes maha poolteist aastat. Suur osa lugemis- ja kirjutamiskustega õpilastest on poisid (Gurian, Ballew, 2004). See on seotud sellega, et tüdrukute kognitiivne areng on kiirem kui poistel. Tüdrukute paremust on kirjeldatud keele-, tähelepanu-, ja mälu testides, poisid on tugevamad ruumitaju ja orientatsiooniülesannetes (Kolk, Ennok, Jaani, 2005).

Mõningane erinevus võib keelelises arengus alati jääda püsima, tänu naise aju vasaku poolkera domineerimisele, kuid kümne- viieteistkümnega aastaga peaks see erinevus oluliselt vähenema (Gurian, Ballew, 2004).

1.3. *Kasvukeskkonna mõju kõne arengule*

Võgotski (1978) on leidnud, et lapse kõne ja mõtlemine arenevad keskkonna ning teda ümbritsevate inimestega sotsiaalse suhtlemise käigus, õppimine üldse on seotud nende sotsiokultuuriliste normide ja suhtlemissituatsioonidega, milles laps elab.

Lapsed valivad alateadlikult endale keskkondi, mis toetavad nende geneetilist potentsiaali. Õpetajad võivad võimekates õpilastes näha suuremat potentsiaali ning toetavad ja julgustavad neid rohkem (Rowe, Jacobson, Van den Oord, 1999). Vaimselt rikas keskkond mõjutab arengut positiivselt läbi kogu elu (Bornstein 1994).

Hoff (2003) on leidnud, et pere sotsiaalmajanduslikul taustal on laste arengule tugev mõju. Sotsiaalmajanduslik tase mõjutab laste varast kõnearengut ema kõne kaudu. Kõrge sotsiaalmajandusliku taustaga emad kasutavad rohkem erinevaid sõnu ja väljenduvad mitmekesisemalt, nende lausetes on rohkem sõnu ja nad kordavad end rohkem kui keskmise sotsiaalmajandusliku taustaga emad. Hoff'i sõnul on teaduslik tõendus tava-arusaamaga ühel nõul, et majanduslikult paremal järjel kodust pärit lastel on paremad keeleoskused kui vaesemast kodust pärit samaealistel lastel. Bornstein ja Cote (2005) on väitnud, et laste sõnavara mõjutab ka elukoht. Nende läbiviidud uuringu tulemustest selgus, et linnalaste sõnavara on rikkalikum, kui maal elavatel lastel.

Sõnavara areneb keeleliselt rikkas kasvukeskkonnas. Sõnavara mahu erinevused sõltuvad lapse keelelisest arengust, mis omakorda sõltub kodusest taustast ja lapse huviobjektidest. On täheldatud, et sõnavara rikkusel ja loetust arusaamisel on seos vähemalt V klassini (Torgesen, 1997). Pan ja Gleason (2001) on leidnud, et laste sõnavara areng on seotud neile suunatud kõne kogusega. Seetõttu on lastel, kes kuulevad rohkem kõnet, rikkalikum sõnavara. S. Kera (2004) on toonud esile vestluste osatähtsuse lapse ja täiskasvanu suhetes: kui omavahelisi kõnelusi on vähe, jääb puudu analüüsi- ja mõtlemisoskusest. Lapsed, kelle vanemad nendega pidevalt räägivad, omavad paremaid keelelisi võimeid võrreldes lastega, kelle vanemad nendega eriti ei räägi. (Howe, 1999).

McGrath ja Kamen (2004). on leidnud, et jutustuste kuulamine ning hiljem nende taasesitamine parandab laste kuulamisoskust, laiendab sõnavara ning suurendab oskust organiseerida jutustavat mõtlemist. On täheldatud ka märkimisväärset edukust keskendumises, korrektse taasesituse oskuses ning kirjutamisoskuse kujunemises (McGrath, Kamen, R, 2004).

Patterson on väitnud, et väga soodne mõju lapse sõnavarale on ettelugemisel (Patterson, 2002). Kui vanemad loevad lastele kodus valjusti ette, arendab see laste sõnavara, tähelepanelikkust ning kirjaliku kultuuri pagasit. Katsetes, milles on uuritud ettelugemist, on

märgatud, et õpetaja igapäevane ettelugemine klassis, eriti, kui loetu ja sõnade tähenduse üle vesteldakse, arendab märgatavalt sõnavara, kuuldust arusaamist ning lugemise põhioskusi (Morrow, Gambrell, 2003). Täiskasvanu toetab ettelugemise ajal teksti mõistmist tõlgendades kirjutatut ja esitades teksti kohta küsimusi. On leitud, et suhtlev lugemisstiil, mispuhul vesteldakse lugemise eel, järel ja ajal, mõjutab positiivselt sõnavara laienemist ja loetust arusaamise oskusi (Green Brabhan, Lynch-Brown, 2002). Erinevate tekstide kuulamine arendab ka lapse mõtlemist. Vestlemist ja lugude jutustamist peetakse kõige käepärasemaks ja mugavamaks võimaluseks laste teadmiste arendamisel (Hislam, 2002).

Lugemisel tekib soov otsida selle tähendust, mida loetakse. Püütakse täita mõttelinki, otsida tuge jutustuse kontekstist ja konstrueerida kujutlusi, võttes appi oma kogemusi eelteadmisi ning teksti ja situatsiooni poolt antavaid vihjeid (Lerikkanen, 2007). Tähelepanu peab pöörama siiski sellele, et kuigi kontekst aitab sageli mõista üksikuid sõnu, osutuvad õpilaste tehtud järeldused siiski sageli ekslikuks (Harmon, 1998). Stanovitš (1986) on rõhutanud sõnavara ja loetu mõistmise arengu vastastikust mõju. Kuigi sõnavara mõjutab loetu mõistmist, rikastab lugemine ise lapse sõnavara.

1.4. Uurimuse eesmärk ja oodatavad tulemused

Käesoleva töö autor uuris oma bakalaureusetöös (2007) eakohaselt arenenud õpilaste sõnavara. Tulemused olid üllatavalt madalad: õpilased ei tundnud 21% neile esitatud üldkasutatavate sõnade tähendust. Võrreldes M. Mürgi (1997).a. õpiraskustega laste hulgas läbi viidud uurimusega (28% eksimusi) olid tulemused küll paremad, kuid oleks oodanud suuremat edukusvahet ning tulemusi võib hinnata tavakooli kohta küllaltki madalateks.

Õpilaste kõnet ja funktsionaalset lugemisoskust jälgides võib täheldada, et küllaltki suurel osal eakohaselt arenenud õpilastest esineb probleeme teksti mõistmisel. Üheks nende probleemide põhjustajaks on õpilaste kasin sõnavara. Sõnavara piiratus võib põhjustada raskusi kõigis õppeainetes.

Käesoleva magistrیتöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas tunnevad põhikooli VI-VIII klassi õpilased õpikutes kasutatud sõnade tähendusi.

Hüpoteesid

1. Õpilased ei suuda sageli määrata õpikutes kasutatud sõnade tähendust.
2. Õpilasi eksitab sõnade häälikulise koostise sarnasus.
3. Õpilased eksivad kõige enam nimisõnade tähenduse määramisel.
4. Linnakoolide õpilaste sõnavara on rikkalikum kui maakoolide õpilastel.

5. Tüdrukud tunnevad sõnade tähendusi poistest paremini.

2. Meetod

2.1. Katseisikud

Valim koosnes 220 õpilasest, õpilaste keskmine vanus oli 13,6 aastat. Maakoolide õpilasi osales 60, väikelinna õpilasi 87 ning Tartu linna õpilasi 73. Valimis oli 109 tüdrukut ning 111 poissi 6.- 8. klassist.

Tabel 1

Õpilaste jaotus

	Maakoolid	Väikelinna kool	Tartu kool	Kokku
Õpilasi	60	87	73	220
Poisse	29	45	37	111
tüdrukuid	31	42	36	109

2.2. Mõõtvahendid ja protseduur

Sõnavaratest koosneb VI-VIII klassi õpikutest pärinevatest mitteainespetsiifilistest sõnadest: 25 nimisõna, 25 omadussõna, 25 tegusõna. Iga sõna on selgitatud 4 viisil, üks neist õigesti. Iga õige vastuse eest on võimalik saada üks punkt. Maksimaalselt on ühel katse sooritajal võimalik koguda 75 punkti.

Sõnavaratesti koostas käesoleva töö autor H. Liimetsa koostatud testi eeskujul. 11 sõna on pärit H. Liimetsa töögrupi poolt koostatud algsest testist.

Uurimus viidi läbi veebruaris ja märtsis 2010. aastal. Õpilastele jagati sõnavaratestid (Lisa 1), milles oli vaja leida 75 sõna tähendused. Õpilased märkisid kirjalikult (tõmbasid õigele vastusele ringi ümber) nende arvates õige vastusevariandi. Kui vastust ei teatud, võis jätta selle märkimata.

Nõrgemate tulemustega rühmad sooritasid sama testi kaks korda, teisel korral oli testis muudetud valikvastuste järjekorda (Lisa 2).

3. Tulemused

Tulemused sisestati andmetöötlusprogrammi Microsoft Excel ja töödeldi Exceli lisapaketi Data Analysis. Analüüsimisel kasutati sõltumatute gruppide (soolised erinevused) võrdlemiseks t-testi ning kordustestimise võrdluseks sõltuvate gruppide t-testi.

Maa- ja linnakoolide õpilaste tulemuste võrdluseks kasutati ühefaktorilist dispersioonanalüüsi.

3.1. Õiged valikud alarühmade kaupa

Tabelis 2 on välja toodud õpilaste õiged valikud. Õpilaste õigete vastuste hulk varieerub väga tugevasti (parim tulemus 75-st võimalikust 73, minimaalne 21 punkti). Parima tulemuse saavutas maakooli õpilane. Miinimumtulemus 21 punkti oli väikelinnast pärineval õpilasel. Keskmine tulemus on valimis 48,3 õiget valikut.

Tabel 2

Õpilaste õiged valikud alarühmade kaupa

Õigete valikute varieerumine								
	Sõnade arv	Min	Max	Min %	Max %	Keskmine	Keskmine %	SD
Tartu	75	25	71	33	95	51	68	9,5
Maakooli	75	25	73	33	97	46	61	9
Väikelinn	75	21	70	28	93	48	64	12
kokku	75	21	73	28	97	48,3	64	11

Märkus: Min %- miinimumi % sõnade üldarvust, Max- maksimumi % sõnade üldarvust

3.2. Maa- ja linnakooli õpilaste keskmised tulemused

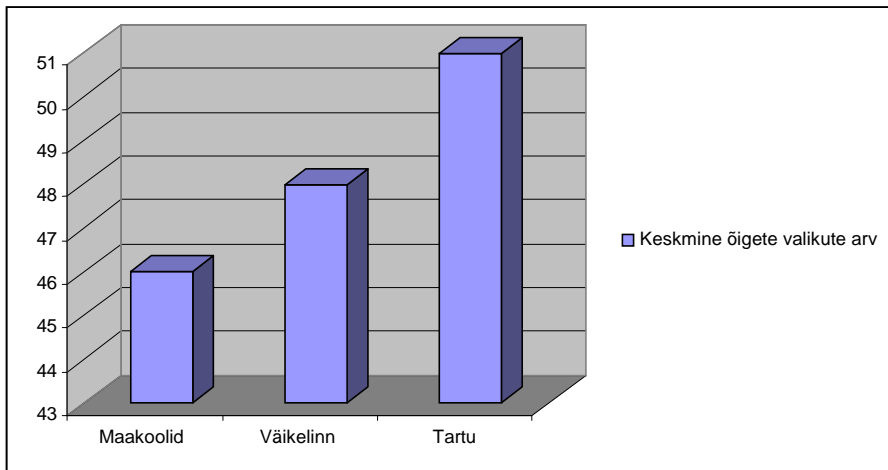
Tabel 3 kajastab maakoolide, väikelinna õpilaste ning Tartu linna õpilaste õiged valikuid. Õigete valikute keskmised olid kõrgemad linnakoolidel. Tulemuste analüüsil (kasutati ühefaktorilist dispersioonanalüüsi) selgus, et Tartu linna õpilaste keskmine tulemus on statistiliselt oluliselt kõrgem kui maakoolide õpilastel (usaldusnivool $p < 0,05$).

Tabel 3

Maa- ja linnakoolide õpilaste keskmised tulemused

	Õpilaste arv	Keskmine	F	p
Maakoolid	60	46		
Väikelinn	87	48		
Tartu	73	51		
			3,36	0,03

Õpilaste keskmised tulemused on toodud välja joonisel 1.

Joonis 1. Maa- ja linnakooli õpilaste keskmiste tulemuste võrdlus

3.3. Poiste ja tüdrukute keskmised tulemused

Poiste ja tüdrukute õigete valikute keskmiste tulemuste analüüsimisel kasutati sõltumatute gruppide t- testi. Analüüsil selgus, et leidus statistiliselt oluline erinevus tüdrukute kasuks (olulisuse nivool $p < 0,05$). Tulemused on toodud tabelis 4.

Tabel 4.

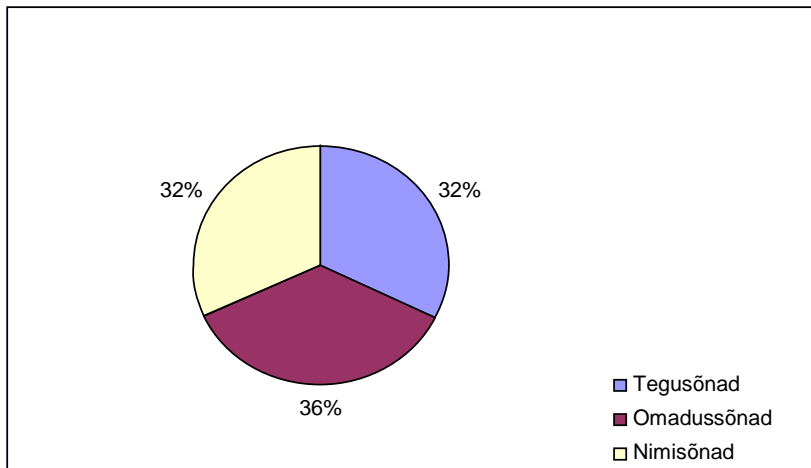
Poiste ja tüdrukute õigete valikute keskmised tulemused

	Õpilaste arv	Keskmine	p
Poisid	111	46,6	
Tüdrukud	109	50	
			0,009

3.4. Valed valikud sõnaliikide kaupa

Tabelis (Lisa 3) on välja toodud õpilaste valed valikud sõnaliikide kaupa. Tabelist on näha, et tegusõnade ja nimisõnade tundmises erinevused praktiliselt puudusid. Suurem eksimuste arv oli omadussõnade tundmises- 36%.

Tulemused on esitatud joonisel 2.

Joonis 2. Valed valikud sõnaliikide kaupa

3.5. Õpilaste tulemuste võrdlus edukusgruppide kaupa

Õpilased jagati tulemuste põhjal kolmeks grupiks. Rühmade piirid arvutati standardhälbe ja aritmeetilise keskmise alusel: aritmeetiline keskmine +/- standardhälve. Tulemustest selgus (Tabel 5), et nõrk grupp koosnes 37 õpilasest, tugevasse gruppi kuulus samuti 37 õpilast, keskmiste tulemustega grupis oli 146 õpilast.

Tabel 5

Õpilaste jaotus tulemuste põhjal

	Maakool	Väikelinn	Tartu	Kokku
Nõrk grupp	10	16	11	37
Keskmine grupp	39	57	50	146
Tugev grupp	11	14	12	37
Kokku	60	87	73	220

Tabel 6 annab ülevaate gruppide ebaõigetest valikutest sõnaliikide kaupa. Nõrgas ja keskmises grupis eksiti enam omadussõnade tundmisel. Tugeva grupi tulemused olid ühtlased, eksimusi oli kõigis sõnaliikides praktiliselt võrdselt.

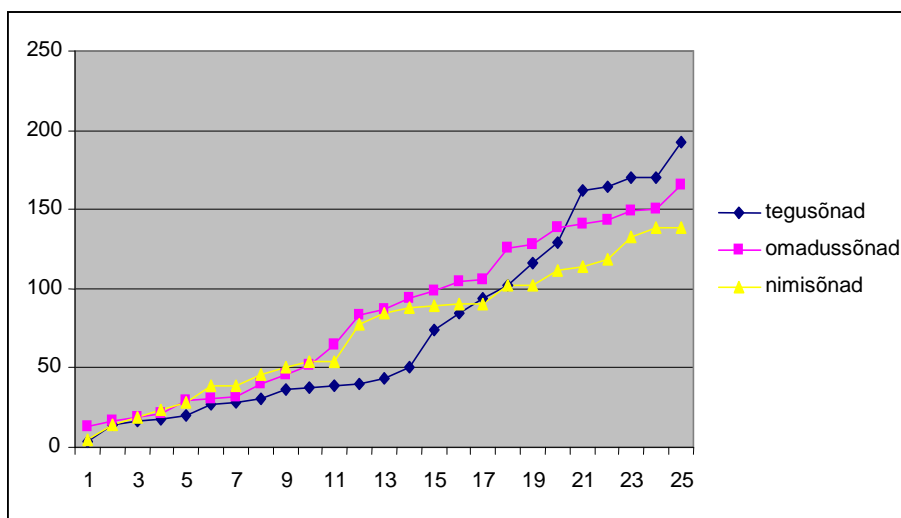
Tabel 6

Valed valikute keskmiste võrdlus edukusgruppides

Grupid	Kokku	Omadussõnad	Nimisõnad	Tegusõnad
Nõrk	37,9	15,4	8,5	14
Keskm	26	9,6	8,3	8,1
Tugev	11,3	3,7	3,8	3,8

3.6. Õiged ja valed valikud sõnaliikide kaupa

Õiged ja valed valikud sõnaliikide kaupa on järjestatud tabelis (vt lisa 4) Õiged ja valed valikud sõnaliikide kaupa. Kõige vähem eksimusi põhjustas sõna *kõhklema* tegusõnade rühmast, järgnes sõna *nägemus* nimisõnadest (5 eksimust), 13 vale valikut. oli sõnal *siiras* omadussõnade rühmast. Kõige rohkem eksiti sõna *kangastuma* tähenduse määramisel (192 korda), järgnesid *rühmama* ja *kiratsema* – 170 korda; sõnaga *sombune* eksiti 166 korda, sõnaga *põgus* ning *ennatlik* vastavalt 150 ning 149 korda. Joonisel 3 on välja toodud õpilaste valed valikud sõnarühmades sõnade kaupa.

Joonis 3. Valed valikud sõnade kaupa sõnarühmades

3.6.1. Õigete ja valede valikute jagunemine omadussõnade rühmas

Tabelis 7 on välja toodud õigete ja valede valikute jagunemine omadussõnade rühmas. Kõige enam eksiti sõnaga *sombune* - 166 korda: 139 korda pakuti vastuseks *porine*, *räpane* - 18 korda ning *selge* kuus korda, järgnesid *põgus* - 150 korda: (*kena* - 83 korda, *sissepoole* - 33 korda ja *halvustus* - 28 korda), *ennatlik* - 149 korda: (69 korda *ettekuulutatud*, 31 korda *kunagi varem tehtud* ning *ennustus* - 45 korda). 143 korda eksiti sõna *kohmetu* tähenduse määramisel: (123 korda pakuti *kohmakas*, 10 korda *julge* ning 8 korda *külmast kange*).

Sõnu, mille tähenduse määramisel poleks eksitud ei olnud. Kõige vähem eksiti sõna *siiras* tähenduse määramisel (13 vale valikut), 13 korda pakuti vastuseks *opereeritud*, 4 korda *siiru* - *viiruline* ning 2 korda pakuti vastuseks *võlts*. Sõna *range* tähenduse määramisel eksiti 16 korda: 6 korda pakuti vastuseks *käe osa*, 5 korda *leebe* ning 4 korda *hoburakendi osa*.

Tabel 7

Õigete ja valede valikute jagunemine omadussõnade rühmas

Valede valikute jagunemine									
Sõna	Kokku vigu						VM	Õ	
Siiras	13	opereeritud	2	võlts	6	siiru-viiruline	4	1	207
Range	16	käe osa	6	hoburakendi osa	4	leebe	5	1	204
Isekas	19	iseloom	14	omavahel	4	teistega arvestav	1	0	201
Kombekas	21	rahvakombeid tundev	17	ebaviisakas	2	katsutud	2	0	199
Tulvil	29	pooltühi	6	tulutoov	16	maisi vili	3	4	191
Hõrk	31	maitsetu	10	ülbe	1	lõhn	20	0	189
Jultunud	32	julge	5	julm	26	leebe	1	0	188
Kohatu	40	ilma kohata	23	sobiv	12	kohisev	5	0	180
Pakiline	46	pakitud	19	kandiline	18	kipitav	9	0	174
Üürike	52	üürikorter	29	madal üür	15	pikaajaline	7	1	168
Põline	64	kaasaegne	45	halvustatud enneaegselt vananenud	14	tugev	5	0	156
Kõbus	83	rõõmus	43	vananenud	30	põllutööriist	6	4	137
Kesine	87	heal järjel	37	keskel olev	20	keskendunud	25	5	133
Rusuv	94	varemetes	70	julgustav	16	rõõmustav	6	2	126
Õdus	99	jube	85	sissepoole kumer	11	õena töötav	3	0	121
Jäik	104	vastik	90	väga külm	8	painduv	6	0	116
Tulus	106	vähetasuv	13	tulikum	10	kasum	80	3	114
Kentsakas	126	suur tükk	86	jämedate jalgadega	32	tavaline	7	1	94
Keevaline	128	tuline	96	vaikne	21	kokku keevitatud	9	2	92
Südi	138	heasüdamlik	27	südametu	60	ara südamega	43	8	82
Vidukil	141	hämarias	50	jahedas	21	avali	65	5	79
Kohmetu	143	kohmakas	123	julge	10	külmast kange	8	2	77
Ennatlik	149	ettekuulutatud	69	kunagi varem tehtud	31	ennustus	45	4	71
Põgus	150	sissepoole kumer	33	halvustus	28	kena	83	6	70
Sombune	166	porine	139	räpane	18	selge	6	3	54

Märkus: VM- vastus märkimata, Õ- õigeid vastuseid

3.6.2. *Õigete ja valede valikute jagunemine tegusõnade rühmas*

Tabelis 8 on kajastatud õigete ja valede valikute jagunemine tegusõnade rühmas. Kõige rohkem eksimusi põhjustas sõna *kangastuma*: 100 korda *kangeks muutuma*, 80 telgedel riidet kuduma, 7 korda *kangelaseks saama*. Sõnaga *kiratsema* eksiti 170 korda: 87 korda *karjuma*, 40 korda *värviliseks muutuma* ja 35 korda *kipitama*. 170 korda eksiti ka sõna *rühmama* tähenduse määramisel: 139 korda pakuti õigeks vastuseks *rühmadesse jagama*, *segaselt rääkima* valiti 16 korda ning *pekka andma* 9 korda.

Tabel 8

Õigete ja valede valikute jagunemine tegusõnade rühmas

Sõna	Kokku	Valede valikute jagunemine			VM Õ				
Kõhklema	3	kõhnaks muutuma	1	kindlalt otsustama	2	kõhuli olema	0	0	217
Ahvatilema	14	kala puhastama	4	kitsamaks muutuma	5	ahvenat püüdma	4	1	206
Taluma	17	põldu harima	8	kõndides toetama	5	talda alla panema	2	2	203
Pragama	18	kiitma	8	ust avama	2	praguliseks muutuma	6	2	202
Pajatama	20	pada puhastama	9	lööma	7	põgenema	2	2	200
Lunima	27	laenama	15	tagatisraha andma	6	laenu tagasi saama	4	2	193
Kogema	28	tahtmatult tegema	16	katkendlikult rääkima	10	korjama	1	1	192
Laastama	30	laaste tegema	9	oksi raiuma	15	uuesti ehitama	6	0	190
Kasima	36	ära ajama	28	kehvalt elama	1	vähendama	5	2	184
Edastama	38	ette jõudma	17	edasi minema	13	edukas olema	6	2	182
Leevenema	39	märjaks muutuma	15	supile vedelikku lisama	7	laiali kandma	14	3	181
Luhtuma	40	lõbusalt aega veetma	11	jõeäärset heinamaad niitma	7	luusima	20	2	180
Eirama	44	ei ütleva	38	pidevalt jälgima	4	tähele panema	0	2	176
Triivima	50	juukseid värvima	13	ääretasa panema	30	kasvuhoonesse istutama	5	2	170
Sõandama	74	tuld süütama	26	hõõguma	36	kartma	7	5	146
Siirduma	85	avameelseks opereerima	36	muutuma	36	võltsima	10	3	135
Parastama	94	terveks tegema	17	haigusest paranema	28	parajaks tegema	48	1	126
Vaagima	102	vaagnale asetama	23	raevuma	41	piinlema	32	6	118
Heidutama	116	pikalt rääkima	51	julgema	24	kiigutama	37	4	104
Kilama	129	hulkuma	41	koli kokku korjama	30	kõlisema	50	8	91
Lävima	162	ellu astuma	85	lävel olema	51	värvima	19	7	58
Pakitsema	164	pakki lahti tegema	16	pakki panema	44	kiiresti tegutsema	103	1	56
Rühmama	170	rühmadesse jagama	139	peksa andma	9	segaselt rääkima	16	6	50
Kiratsema	170	värviliseks muutuma	40	kipitama	35	karjuma	87	8	50
Kangastuma	192	telgedel riiet kuduma	80	kangeks muutuma	100	kangelaseks saama	7	5	28

Märkus: VM- vastus märkimata, Õ- õigeid vastuseid.

3.6.3. *Õigete ja valede valikute jagunemine nimisõnade rühmas*

Tabelis 9 on järjestatud õigete ja valede valikute jagunemine nimisõnade rühmas. Kõige rohkem eksiti sõnaga *riugas*- 139 korda: 57 korda arvati *pahandus*, 56 korda pakuti sõna tähenduseks *sea häälitlus* ning 16 korda *sahtel*. Järgnes sõna *oras* (138), mille vastusevariantideks pakuti 93 korda *umbrohi*, 20 korda *värske rohi* ning 18 korda pakuti

tähenduseks *vaenelaps*. 133 korda eksiti sõna *keskustelu* tähenduse määramisel: 46 korda pakuti *keskealist inimest*, 41 korda vastati *kusagilt tulnud* ning 39 korda *keskel olev*.

Tabel 9

Õigete ja valede valikute jagunemine nimisõnade rühmas.

Valede valikute jagunemine									
Sõna	Kokku							VM	Õ
Nägemus	5	kaunis	1	tüli	1	tervitus	3	0	215
Koidik	14	nöör	3	liblikas	6	vilets voodi	3	2	206
Juhis	19	ootamatu sündmus	6	elektririke	3	juhuslik	9	1	201
Protest	23	sissejuhatav test	16	puujalg	2	valehammas	5	0	197
Ribi	28	riietuse	7	tüli	4	rippuv ese	16	1	192
Sangar	39	õmbleja	32	komandör	6			1	181
Turse	39	kips	5	kala	11	jässakas	22	1	181
Kiusatus	46	tagakiusatud	19	narrimine	16	vägivald	10	0	174
Kimbatus	51	komps	10	lillekimp	9	tüli	28	4	169
Roostik	54	vilets vemmäl	24	rästik	10	selgroog	16	4	166
Maine	54	maanaine	16	saar	14	rahvus	22	2	166
Võlv	78	nõiakunst	14	ebaseaduslikult järele tehtud	19	veetus	41	4	142
Laegas	84	sahver	68	laealune aken	9	rabamülgas	3	4	136
Põud	88	äike	38	suur sadu	14	rinnatasku	34	2	132
Sõnelus	89	jutukus	27	väljendusoskus	28	ütlus	30	4	131
Soosing	90	soine ala	23	lemmik	45	sootaim	19	3	130
Vaegus	90	piin	43	viha	43	kaalutletus	1	3	130
Vaprus	102	rabedus	43	võitlus	49	sõjariist	7	3	118
Reetur	102	peitja	90	matkaja	8	endisaegne sõjamees	3	1	118
Läte	112	start	21	uksepakk	71	läti raha	18	2	108
Troost	114	vemmäl	52	prügi	14	roostetanud ese	38	10	106
Pila	118	vaateava	74	pillimäng	14	nutmine	23	7	102
keskustelu	133	keskel olev	39	kusagilt tulnud	41	keskeas inimene	46	7	87
Oras	138	umbrohi	93	värske rohi	20	vaenelaps	18	7	82
Riugas	139	sea hääliitus	56	pahandus	57	sahtel	16	10	81

Märkus: VM- vastus märkimata, Õ- õigeid vastuseid.

Õpilaste eksimused võib rühmitada vigade liikide järgi alljärgnevalt: vead häälikkoostise sarnasusest lähtudes, vastandtäheandusega seotud vead, kontekstiga seotud vead, lähedase tähendusega seotud vead, juhuvalik (arvatavasti ei teatud vastust) ning vastust ei olnud märgitud.

3.7. *Ebaõigeks valikuks sisulise vastandtähendusega sõna*

Tabelis 10 on näidatud ebaõiged valikud, kus valiti määratava sõna tähenduseks sisulise vastandtähendusega sõna. Kõige enam põhjustas eksimusi sõna *vidukil* -65 korda arvati selle tähenduseks *avali*. Järgnes põline, mille vastuseks arvati *kaasaegne* (45 korda) ning *südi* vastuseks pakuti *ara südamega* (43 korda).

Tabel 10

Ebaõigeks valikuks sisulise vastandtähendusega sõna

Sõna	valitud vastusevariant	Eksimuste arv
Vidukil	avali	65
Põline	kaasaegne	45
Südi	ara südamega	43
Kesine	heal järjel	37
Kõbus	enneaegselt vananenud	30
keevaline	vaikne	21
Põud	suur sadu	14
Tulus	vähetasuv	13
Kohatu	sobiv	12
Kohmetu	julge	10
Hõrk	maitsetu	10
pragama	kiitma	8
kentsakas	tavaline	7
Üürike	pikaajaline	7
Sombune	selge	6
Jäik	painduv	6
Rusuv	rõõmustav	6
Tulvil	pooltühi	6
Siiras	võlts	6
Range	leebe	5
Kombekas	ebaviisakas	2
Kõhklema	kindlalt otsustama	2
Jultunud	leebe	1
Isekas	teistega arvestav	1

3.8. *Ebaõigete vastuste jagunemine häälikulise sarnasuse alusel*

Tabelis 11 on järjestatud häälikulisest sarnasusest tulenevad vead omadussõnade rühmas. Eksimusi oli kokku 2077, häälikulise sarnasuse tõttu eksiti 1694 korda (81,6%).

Tabel 12 kajastab ebaõigete vastuste jagunemist häälikulise sarnasuse alusel tegusõnade rühmas. Eksitavate seoste tõttu valiti ebaõige vastusevariant 1452 korda (86,9%). Vigu oli kokku 1670. Tabelis 13 on välja toodud ebaõigete vastuste jagunemine häälikulise sarnasuse alusel nimisõnade rühmas. Vale vastusevariant häälikulise sarnasuse tõttu valiti 1338 korda 1675 valest valikust (80,6%).

Tabel 11

Ebaõigete vastuste jagunemine häälikulise sarnasuse alusel omadussõnade rühmas

Määratav sõna	E	Valed valikud	Arvatav eksitav sõna	E hsa	Õ
Sombune	166	porine räpane	<i>sopane</i> <i>sopane</i>	139 18	54
Põgus	150	sissepoole kumer halvustus kena	<i>nõgus</i> <i>põlgus</i> <i>nägus</i>	33 28 83	70
Ennatlik	149	ettekuulutatud kunagi varem tehtud ennustus	<i>ennustatud</i> <i>enne....</i>	69 41 45	71
Kohmetu	143	kohmakas külmast kange	<i>kohmas</i>	123 8	77
Südi	138	heasüdamlik südametu ara südamega		27 60 43	82
Keevaline	128	tuline kokku keevitatud	<i>keev</i>	96 9	92
Kentsakas	126	suur tükk jämedate jalgadega	<i>käntsakas</i> <i>kintsu....</i>	86 32	94
Tulus	106	tulikum kasum	<i>tuline</i> <i>tulu</i>	10 80	114
Jäik	104	vastik väga külm	<i>jäik</i> <i>jäine</i>	90 8	116
Õdus	99	jube sissepoole kumer õena töötav	<i>õudne</i> <i>nõgus</i> <i>õde</i>	85 11 3	121
Rusuv	94	varemetes	<i>rusud</i>	70	126
Kesine	87	keskel olev keskendunud	<i>keskmine</i>	20 35	133
Kõbus	83	rõõmus põllutööriist	<i>lõbus</i> <i>kõblas</i>	43 6	137
Põline	64	halvustatud tugev	<i>põlatud</i> <i>jõuline</i>	14 5	168
Üürike	52	üürikorter madal üür	<i>üürikas</i>	29	168
Pakiline	46	pakitud kandiline kipitav	<i>pakikujuline</i> <i>pakitsev</i>	19 18 9	174
Kohatu	40	ilma kohata kohisev	<i>kohatu</i>	23 5	180
Jultunud	32	julge julg		5 26	188
Hõrk	31	ülbe lõhn	<i>kõrk</i> <i>hõng</i>	1 20	189
Tulvil	29	tulutoov maisi vili	<i>tõlvik</i>	16 3	191
Kombekas	21	rahvakombeid tundev katsutud	<i>komme</i> <i>kombitud</i>	17 2	199
Isekas	19	omavahel	<i>isekeskis</i>	4	201
Range	16	käe osa hoburakendi osa	<i>ranne</i> <i>rangid</i>	6 4	204
Siiras	13	opereeritud siiru viiruline	<i>siirdatud</i>	2 4	207
Kokku	2077			1694	3423

Märkus: E- eksimuste arv, E hsa-eksimusi häälikulise sarnasuse alusel

Tabel 12. Ebaõigete vastuste jagunemine häälikulise sarnasuse alusel tegusõnade rühmas

Määratav sõna	E	Valed valikud	Arvatav eksitav sõna	E hsa	Õ
Kiratsema	170	värviliseks muutuma kipitama karjuma	<i>kirjuks muutuma</i> <i>kirvendama</i> <i>käratsema</i>	40 35 87	50
Rühmama	170	rühmadesse jagama pekka andma segaselt rääkima	<i>rühmitama</i> <i>rihma...</i> <i>ühmama</i>	139 9 16	50
Pakitsema	164	pakki lahti tegema pakki panema kiiresti tegutsema	<i>lahi pakkima</i> <i>pakkima</i> <i>pakiline tegevus</i>	16 44 103	56
lävima	162	lävel olema värvima		51 19	58
Kilama	129	hulkuma koli kokku korjama kõlisema	<i>kolama</i> <i>Kolima</i> <i>kõlama</i>	41 30 50	91
Vaagima	102	vaagnale asetama raevuma piinlema		23 41 32	118
Parastama	94	terveks tegema haigusest paranema parajaks tegema	<i>parandama</i> <i>paranema</i>	17 28 48	126
Siirduma	85	opereerima avameelseks muutuma	<i>siirdama</i> <i>siiraks...</i>	36 36	135
Söandama	74	tuld süütama hõõguma	<i>söed</i> <i>söed hõõguvad</i>	26 36	146
Triivima	50	juukseid värvima ääretasa panema	<i>triibutama</i> <i>triiki ...</i>	13 30	170
Eirama	44	ei ütlema pidevalt jälgima	<i>eitama</i> <i>seirama</i>	38 4	176
Luhtuma	40	lõbusalt aega veetma jõeäärset heinamaad niitma luusima	<i>lustima</i> <i>luhta niitma</i>	11 7 20	180
leevenema	39	märjaks muutuma supile vedelikku lisama laiali kandma	<i>leemendama</i> <i>leent ...</i> <i>levima</i>	15 7 14	181
Edastama	38	ette jõudma edasi minema edukas olema	<i>edestama</i>	17 13 6	182
Kasima	36	ära ajama kehvalt elama	<i>kasi minema</i> <i>kasinalt ..</i>	28 1	184
Laastama	30	laaste tegema oksi raiuma uuesti ehitama		9 15 6	190
Kogema	28	tahtmatult tegema katkendlikult rääkima korjama	<i>kogemata</i> <i>kogeleva</i> <i>koguma</i>	16 10 1	192
Lunima	27	laenama tagatisraha andma laenu tagasi saama	<i>lunarahha...</i>	15 6 4	193
Pajatama	20	pada puhastama lööma põgenema	<i>pajatama</i> <i>pagema</i>	9 7 2	200
Pragama	18	ust avama praguliseks muutuma	<i>praotama</i> <i>pragunema</i>	2 6	202
Taluma	17	põldu harima kõndides toetama talda alla panema	<i>talu pidama</i> <i>talutama</i> <i>tallutama</i>	8 5 2	203
Ahvatlema	14	kala puhastama kitsamaks muutuma ahvenat püüdma	<i>ahvenat ..</i> <i>ahenema</i>	4 5 4	206
Kõhklema	3	Kõhnaks muutuma	<i>kõhnuma</i>	1	217
Kokku	1670		kokku	1452	3610

Märkus: E-eksimumste arv, E hsa-eksimumsi häälikulise sarnasuse alusel.

Tabel 13. Ebaõigete vastuste jagunemine häälikulise sarnasuse alusel nimisõnade rühmas

Määratav sõna	E	Valed valikud	Arvatav eksitav sõna	E hsa	Õ
Riugas	139	sea hääliitsus sahtel	<i>ruigama</i> <i>laegas</i>	56 57	81
Oras	138	umbrohi vaenelaps	<i>orashein</i> <i>orb</i>	93 18	82
Keskustelu	133	keskel olev keskeas inimene kusagilt tulnud	<i>keskus</i> <i>keskealine</i>	39 46 41	87
Pila	118	vaateava nutmine pillimäng	<i>pilu</i> <i>hala</i>	74 18 14	102
Troost	114	vemmal prügi roostetanud ese	<i>roosk</i> <i>saast</i>	52 14 38	106
Läte	112	start uksepakk läti raha	<i>lähe</i> <i>lävi</i> <i>latt</i>	21 71 18	108
Reetur	102	matkaja	<i>rändur</i>	8	118
Vaprus	102	rabedus võitlus sõjariist	<i>haprus</i> <i>taplus</i> <i>tapper</i>	43 49 7	118
Vaegus	90	piin viha kaalutletus	<i>vaevus</i> <i>raev</i> <i>vaetud</i>	43 43 1	130
Soosing	90	soine ala sootaim	<i>soo</i> <i>soo</i>	23 19	130
Sõnelus	89	jutukus väljendusoskus ütlus	<i>sõnakus</i> <i>hea sõnastusoskus</i> <i>sõnum</i>	27 28 30	131
Põud	88	äike rinnatasku	<i>kõu</i> <i>põu</i>	34	132
Laegas	84	sahver rabamülgas laealune aken	<i>sahtel</i> <i>laugas</i>	68 3 9	136
Võlv	78	nõiakunst veetlus	<i>võlumine</i> <i>võlu</i>	14 41	142
Maine, maine	54	maanaine saar	<i>maanaine</i> <i>maa, maise</i>	16 14	166
Roostik	54	vilets vemmal rästik selgroog	<i>roosk</i> <i>selgroog, luustik</i>	24 10 16	166
Kimatus	51	komps lillekimp	<i>kimps</i> <i>kimp</i>	10 9	169
Kiusatus	46	tagakiusatud narrimine vägivald	<i>kiusatud</i> <i>kiusamine</i> <i>kiusamine</i>	19 16 10	174
Turse	39	kala jässakas	<i>tursk</i> <i>turske</i>	11 22	181
Ribi	28	riietusese tüli	<i>riie</i> <i>riid</i>	7 4	192
Protest	23	sissejuhatav test puujalg valehammas	<i>pro test</i> <i>protees</i>	16 2 5	197
Juhis	19	ootamatu sündmus elektririke juhuslik	<i>juhus</i> <i>lühis</i> <i>juhuslik</i>	6 3 9	201
Koidik	14	nöör liblikas vilets voodi	<i>koidik</i> <i>koiliblikas</i> <i>koiku</i>	3 6 3	206
Nägemus	5	kaunis tüli	<i>nägus</i> <i>nägelus</i>	1 1	215
Kokku	1671		kokku	1338	3470

Märkus: E-eksimuste arv, E hsa-eksimusi häälikulise sarnasuse alusel

3.9. *Korduskatse tulemused*

Kuna õpilaste tulemused olid nõrgad, viidi läbi kordustestimine, mille eesmärgiks oli kontrollida, kas tulemus ei olnud mitte juhuslik. Lastele esitati samad sõnad, muudetud oli vaid vastusevariantide järjekorda. Korduskatses osalesid nõrgemate tulemustega grupid, kuhu kuulus kokku 69 õpilast. Tabelis 14 on esitatud kordustestimise tulemused. Tulemusi analüüsiti kasutades sõltuvate valimite t- testi. Tulemused näitavad, et kordustestimise tulemustes statistiliselt olulist erinevust ei leidunud. (olulisusenivool $p < 0,05$).

Tabel 14
Korduskatse tulemused

	õpilasi	Keskmine õigete vastuste arv	p
1.testimine	69	45	
2.testimine	69	46	
			0,2

4. Arutelu

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas tunnevad 6.- 8. klasside õpilased õpikutes kasutatud sõnade tähendusi. Tulemustest selgus, et õpilastele olid võõrad 35% sõnadest, mille tähendust määrati. Võrreldes 2007. a läbi viidud uurimusega olid tulemused oluliselt nõrgemad (2007.a 21 % eksimusi). Erinevus võis olla tingitud sõnade valikust, osa käesoleva uuringu sõnadest on vähemtuntumad (nt *kangastuma, heidutama, rühmama*). Sõnad *edastama, eirama, lävima* on eelmise sajandi seitsmekümnendate aastate uudissõnad, arvatavasti ei ole nad kõigile päris igapäevasesse keelepruuki jõudnud, sellepärast ka palju eksimusi. Tõenäoliselt peegeldab selliste sõnade mittetundmine ka laste vähest lugemust. Kui sõnade tähendust ei osatud täpselt määrata, prooviti selgitada nende tähendust seoses endale tuttava situatsiooni või mõttega. Samuti seostati neid sõnadega, mida oldi kuulnud, kuid tähendust täpselt ei teatud või häälikulise kõla poolest sarnaste sõnadega.

2007. a uuringus osalejatest sooritasid kaks õpilast töö 100 protsendiliselt. Seekord oli parim 1 õpilane, kes eksis kahe sõna tähenduse määramisel.

Käesolevas töös püstitati viis hüpoteesi. Esimeses oletati, et õpilased ei suuda sageli määrata õpikutes kasutatud sõnade tähendust. Hüpoteesi kontrollimisel selgus, et õpilased eksisid keskmiselt 35% sõnade tähenduse selgitamisel. Hüpotees leidis kinnitust. Tuleb siiski märkida, et lapsed pidid leidma vaste isoleeritult esitatud sõnadele. Tõenäoliselt oleks kontekst sõnade tähendust aidanud õigemini määrata, sellega seoses oleks eksimuste arv ehk mingil määral väiksem olnud.

Teises hüpoteesis eeldati, et õpilasi eksitab sõnade sarnane häälikkoostis. Hüpootees leidis kinnitust, valdav osa vigu (83%) oli põhjustatud sarnase häälikulise struktuuriga vastusevariantide valikust. Eksimusi häälikulise sarnasuse põhjal esines kõigis töodes. Tähelepanu äratas ka sõnade arvatav ebaõige lugemine nt sõna *jäik* vastuseks pakuti 90 korda *vastik* (*arvatavasti loeti jäik*), sama võis täheldada ka sõna *õdus* kohta, mille vastusevariandiks pakuti *jube* (85 korda).

Kolmandas hüpoteesis oletati, et linnakoolide õpilased on paremad sõnatähenduse selgitajad kui maakoolide õpilased. Hüpootees leidis kinnitust, leidis statistiliselt oluline erinevus maakoolide ja Tartu linna õpilaste sõnade tundmise vahel. Parim tulemus oli küll maakooli õpilasel 73 õiget vastust 75 võimalikust. Ka miinimumtulemus ei olnud maakoolidel madalam kui linnakoolidel. Erines õigete vastuste keskmine – maakoolil oli see 46, Tartu koolidel 51 õiget vastust 75 võimalikust. Keskmine õigete vastuste arv valimis oli 48,3. Hoff (2003) on oma uurimuses märkinud, et laste sõnavara mõjutab ka pere sotsiaalmajanduslik taust. Bornstein ja Cote (2007) on leidnud, et linnalaste sõnavara on rikkalikum kui maalastel. Maakooli oluliselt nõrgem tulemus võib olla seotud maal elavate inimeste kasinate majanduslike võimalustega, millega seoses jääb laste silmaring üha kitsamaks. Paljudel vanematel puuduvad oskused laste kasvatamiseks ja arendamiseks, lastega ei vestelda ega tähtsustata lugemist.

Üheks õpilaste piiratud sõnavara põhjuseks on arvatavasti vähene lugemine. Laste lugemus piirdub kohustusliku kirjandusega (sageli jääb seegi lugemata). Lugeses aitaks ka kontekst sõna tähendust selgitada, alati polekski vaja sõnastiku abi ega sõnade seletamist. M. K. Lerkkanen (2007) on leidnud, et lugemisel tekib soov otsida selle tähendust, mida loetakse ning seostada seda oma kogemuste ning teadmistepagasiga.

Neljandas hüpoteesis eeldati, et tütarlapsed määravad sõnade tähendust paremini kui poisid. Hüpootees leidis kinnitust. Tüdrukute tulemused olid statistiliselt oluliselt kõrgemad. Ka eelnevad uuringud on kinnitanud, et tüdrukute verbaalsed oskused arenevad poistest kiiremini (Kolk; Ennok, Jaani, 2005; Gurian ja Ballew, 2004). Õpetamisel tuleks arvestada poiste eripäraga, rakendada neile sobivat õppematerjali ning meetodikat.

Viiendas hüpoteesis oletati, et õpilastele tekitab enam raskusi nimisõnade tähenduse määramine. Hüpooteesi püstitamisel lähtuti 2007. a. läbi viidud uurimuse tulemustest. Hüpootees käesolevas uurimuses kinnitust ei leidnud. Õpilased eksisid kõige enam omadussõnade tähenduse tundmisel. Tugeva grupi eksimused jagunesid sõnaliikide vahel võrdselt, nõrgas ja keskmises grupis oli vigu enam omadussõnade rühmas. Käesoleva uurimuse tulemuste alusel ei saa sõnade tähenduse tundmise täpsust siduda sõnaliigiga.

Antud uuringus ei leidunud ühtegi sõna, mille tähenduse määramisel ei oleks eksitud. Võiks eeldada, et sõnad *range*, *kõhklema*, *juhis*, *põline* või *sombune* on kõnekeeles üldkasutatavad, aga päris suurele osale lastest olid ka need sõnad võõrad. Sõna *sombune* tähenduse määramisel eksiti isegi 166 korda. Mõtlemapanev on ka see, et 363 korda valiti määratava sõna tähenduseks sisulise vastandtäheendusega sõna, tekstist võib selle tulemusel hoopis moonutatult aru saada.

Käesoleva töö tulemused näitasid, et õpilastel esinevad tõsised probleemid sõnade tähenduse tundmisel. See võib põhjustada raskusi tööjuhendite, õppetekstide, ka õpetaja suuliste seletuste mõistmisel. Töö autori arvates oleks vajalik teadvustada probleemi olemasolu ning koolides (koostöös lastevanematega), võiks pöörata rohkem tähelepanu sõnavaralisele tööle ning laste lugema suunamisele.

Kasutatud kirjandus

- Aun, M. (2007) VI- VIII klassi õpikutes kasutatud mitteainespetsiifiliste sõnade tundmine. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Biemiller, A., Slonim, N. (2001). Estimating root word vocabulary growth in normative and advantaged populations: Evidence for a common sequence of vocabulary acquisition. – *Journal of Educational Psychology*, 93, 498– 520.
- Bornstein, M. H., Cote, L. R. (2005). Expressive Vocabulary in Language Learners From Two Ecological Settings in Tree Language Communities. *Infansy*, Vol. 7, No 3, pp. 299-316.
- Bornstein, M. (1994). *Parenting the infan*. London.
- Clark, E. (1995). Later Lexical Development and World Formation. – *The Handbook of Child Language*. Ed. by
- Croft, J. D. (1995). *An Activities Handbook for Teachers of Young Children*. 6th Ed. Boston-New York. 158
- Erelt, M., Erelt, T.& Ross, K. (1997). *Eesti keele käsiraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Fukuyama, F. (2001). Suur vapustus. *Inimloomus ja ühiskondliku korra taastamine*. Tallinn
- Gurian, M, Ballew, A. (2004) *Poisid ja tüdrukud õpivad erinevalt*. Tartu: Haridus ja Teadusministeerium.
- Glück, C. W. (2000). Kindliche Wortfindungsstörungen: eine Bericht des aktuellen Erkenntnisstandes zu Grundlagen. *Diagnostik und Therapie*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften
- Green Brabham, Lynch-Brown, C.(2002) Effects of teachers reading aloud styles on vocabulary acquisition and comprehension of students in the early elementary grades. *Journal of Educational*, 34, 90-104
- Harmon, J. M., (1998).Constructing word meanings: Strategies and perceptions of four middle school learners. *Journal of Literacy Research* 30, 561-599.
- Hennoste, T. (2003). Suulise eesti keele uurimine: korpus. – *Keel ja Kirjandus* 2003, nr 7, lk 481-500.
- Hint, M.(1978). *Häälikutest sõnadeni*. Tallinn: Kirjastus Valgus .

- Hislam, J. (2002). Telling the whole story: developing children`s oral skills and imagination within the literacy.
- Hoff, E. (2003). The Specificity of Environmental Influence: Socioeconomic Status Affects Early Vocabulary Development Via Maternal Speech. *Child Development*. Vol. 74, No. 5, 1368-1378
- Howe, J. A. M. (1999). *A Teacher`s Guide to the Psychology of Learning*, 2nd Ed. Blackwell Publishing.
- Karlep, K. (1998). *Psühholingvistika ja emakeeleõpetus*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Karlep, K. (2003). *Kõnearendus. Emakeele abiõpe II*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kera, S. (2004). Üheskoos teel. *Lapse arengust ja kasvatuses*. Tallinn: Ilo.
- Kolk, A.; Ennok, M., Jaani, J. (2005). Eesti laste kognitiivne võimekus algklassides. *Eesti Arst* 84(5):315-321.
- Leiwo, M. (1993). *Lapse keeleline areng*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Lerkkanen, M. K., (2007) *Lugema õppimine ja õpetamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Levy, E.; Nelson, K. (1994). Words in discourse: a dialectical approach to the acquisition of meaning and use. - *Journal of Child Language*, 2, lk.367-390.
- Maansoo, V, Sepp, E. (1976) *Pedagoogikateaduselt koolipraktikale*. Tallinn.
- Morrow, L. M.;Gambrell,L.B. (2003). Literature-based instruction in the early years. *Early Literacy Research Vol 1.NY:Guiford*.
- Meibauer, J., Rithweiler, M. (1999). Das Lexikon im Spracherwerb – Ein Überblick. – *Das Lexikon im Spracherwerb*. Tübingen: A. Francke Verlag Tübingen und Basel, 9–31.
- McGrath,K, Kamen,R (2004) Storytelling: Enhancing Language Acquisition in young Children; *Journal of Education*; Vol.125 Issue 1p3, 12 p, 1 chart.
- Mürk, M (1997) Õpiraskustega laste emakeele ühissõnavara tundmisest, *Eripedagoogika*,125-28.
- Pajusalu,R. (2009) *Sõna ja tähendus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus
- Pan, B. A., Gleason, J. B. (2001). Semantic Development: Learning the Meanings of Words. *The Development of Language*. Gleason, J., B.

- Pandis, M. (1998). 5–7-aastase lapse arengu jälgimine. – Kulderknu, E. (koost). *Lapsest saab koolilaps*. Tallinn, 16–27.
- Patterson, J. L. (2002). Relationships of Expressive Vocabulary to Frequency of Reading and Television Experience Among Bilingual Toddlers. *Applied Psycholinguistics*, 23, 493–508.
- Rowe, D. C., Jacobson, K. C., Van Den Oord, E. J. C. G. (1999). Genetic and Environmental Influences on Vocabulary IQ: Parental Education Level as Moderator. – *Child Development*, Vol. 70, No. 5, September-October, 1151–1162.
- Stanovich, K. E. (1986). Matthew effects in reading. Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy. *Reading Research Quarterly*, 21, 360–407.
- Toomela, A. (1999) *Ülevaade psühholoogiast I*. Tallinn: Koolibri.
- Torgesen, W. E., Wagner, R. K., Rashotte, C. A., Burgess, S., Hech, S. (1997). Contributions of phonological awareness and rapid automatic naming ability to the growth of word-reading skills in second- to fifth grade children. *Scientific Studies of Reading*, 1, 161–185.
- Vygotski, L. S. (1978) *Mind in society. The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Õim, H. (1974) *Semantika*. Tallinn: Eesti Kirjastus.
- Катаева А. А., Стребелева Е. А. (1988) Дошкольная олигофренопедагогика. Москва: *Просвещение*, 144 с.
- Зикеев, А. Г. (1976) Развитие речи слабослышащих учащихся. Москва: *Педагогика*, 240 с.
- Лурия А. Р. (1979) Язык и сознание. Москва: *Изд-во МУ*, 307 с.

Kasutatud õpikud

- Au, I., Hennoste, M. (1998) *Kirjandus VII klassile*. Tallinn: Avita .
- Au, I., Hennoste, M. (1997) *Kirjandus VIII klassile*. Tallinn: Avita.
- Bobõlski, R., Puksand, H. (2007) *Keelekillud 6. kl eesti keele õpik*. Tallinn: Koolibri.

- Bobõlski, R., Puksand, H. (2009) *Peegel 7. klassi eesti keele õpik*. Tallinn: Koolibri.
- Hiisjärv, P. *Emakeele õpik 6. klassile*. (2001) Avita.
- Kõiv, M. (2003) *Vanaaeg I-II osa*. Tallinn: BIT.
- Kõiv, M., Raudkivi, P. *Keskaeg I–II osa*. (2004) Tallinn: BIT.
- Maanso, V., Vardja, K, Vardja, M. (1999) *Keelesõber VI klassi emakeeleõpik*. Tallinn: Koolibri.
- Nurk, E., Telgmaa, A., Undusk, A. (2003) *Matemaatika 7. klassile*. Tallinn: Koolibri.
- Õunapuu, P., Õunapuu, T. (1998) *Lause ja kõne*. Tallinn: Koolibri.
- Vardja, M., Vardja, K. (2007) *Kivikillud*. Tallinn: Koolibri.

Lisa 1.

Sõnavaratest 1

Tõmba õigele vastusele ring ümber!

Ainult üks variant on õige. Kui vastust ei tea, jäta see märkimata.

Poiss/ Tüdruk

Vanus..... klass.....

Kuupäev.....

Eirama 1. tähelepanuta jätma 2. ei ütlema 3. pidevalt jälgima 4. tähele panema	Juhis 1. ootamatu sündmus 2. elektririke 3. juhuslik 4. õpetus	Hõrk 1. isuäratav 2. ülbe 3. lõhn 4. maitsetu	Kasima 1. ära ajama 2. koristama 3. vähendama 4. kehvalt elama	Kesine 1. keskel olev 2. napp 3. heal järjel 4. keskendunud
Kõhklema 1. kõhnaks minema 2. kindlalt otsustama 3. kahtlema 4. kõhuli olema	Nägemus 1. kaunis 2. tüli 3. kujutluspilt 4. tervitus	Lävima 1. ellu astuma 2. lävel olema 3. värvima 4. suhtlema	Jultunud 1. julge 2. julm 3. häbematu 4. leebe	Kimbatus 1. komps 2. täbar olukord 3. tüli 4. lillekimp
Põgus 1. sissepoole kumer 2. halvustus 3. kena 4. lühiajaline	Sombune 1. udune 2. porine 3. räpane 4. selge	Põline 1. iidne 2. halvustatud 3. kaasaegne 4. tugev	Riugas 1. krutski 2. sea hääliitsus 3. pahandus 4. sahtel	Rühmama 1. tööd tegema 2. rühmadesse jagama 3. peksa andma 4. segaselt rääkima
Kombekas 1. rahvakombeid tundev 2. viisakas 3. katsutud 4. ebaviisakas	Rusuv 1. varemetes 2. masendav, 3. rõõmustav 4. julgustav	Siiras 1. opereeritud 2. võlts 3. siiru-viiruline 4. avameelne	Vidukil 1. hämaras 2. jahedas 4. avali 5. kassis	Südi 1. heasüdamlik 2. süd ametu 3. julge 4. ara südamega
Võlv 1. nõiakunst 2. ebaseaduslikult järele tehtud 3. veetlus 4. kaarekujuline lagi	Pila 1. vaateava 2. pillimäng 3. nali 4. nutmine	Sangar 1. õmbleja 2. kangelane 3. käepide 4. komandör	Koidik 1. hommikuvalgus 2. liblikas 3. vilets voodi 4. nõör	Põud 1. äike 2. suur sadu 3. rinnatasku 4. pikk vihmata aeg
Laastama 1. laaste tegema 2. oksa raiuma 3. hävitama 4. uuesti ehitama	Vaprus 1. ennastsalgavus 2. võitlus 3. sõjariist 4. rabeledus	Pakiline 1. pakitud 2. kiire 3. kipitav 4. kandiline	Pakitsema 1. pakki lahti harutama 2. pakki panema 3. kipitama 4. kiiresti tegutsema	Soosing 1. soine ala 2. toetus 3. sootaim 4. lemmik
Vaegus 1. kaalutletus 2. viha 3. puudus 4. piin	Kogema 1. tahtmatult tegema 2. katkendlikult rääkima 3. korjama 4. läbi elama	Õdus 1. mugav 2. jube 3. sissepoole kumer 4. õena töötav	Taluma 1. põldu harima 2. kõndides toetama 3. talda alla panema 4. välja kannatama	Läte 1. start 2. uksepakk 3. läti raha 4. allikas

<p>Protest</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. meelepaha-avaldus 2. puujalg 3. valehammas 4. sissejuhatav test 	<p>Pragama</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kiitma 2. ust avama 3. riidlema 4. praguliseks muutuma 	<p>Lunima</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. laenama 2. tungivalt paluma 3. tagatisraha andma 4. laenu tagasi saama 	<p>Luhtuma</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. mitte täide minema 2. lõbusalt aega veetma 3. jõeäärset heinamaad niitma 4. luusima 	<p>Triivima</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. juukseid salguliseks värvima 2. lainetel liikuma 3. ääretasa panema 4. kasvuhoonesse istutama
<p>Kangastuma</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kangelaseks saama 2. kangeks muutuma 3. Kujutlusse kerkima 4. telgedel riiet kuduma 	<p>Kõbus</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. rõõmus 2. enneaegselt vananenud 3. põllutööriist 4. elujõuline 	<p>Vaagima</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vaagnale asetama 2. kaalutlema 3. raevuma 4. piinlema 	<p>Sõandama</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. julgema 2. tuld süütama 3. hõõguma 3. kartma 	<p>Tulus</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vähetasuv 2. tulikuum 3. hästitasuv 4. kasum
<p>Kentsakas</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. suur tükk 2. imelik 3. tavaline 4. jämedate jalgadega 	<p>Pajatama</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. jutustama 2. pada puhastama 3. lõõma 4. põgenema 	<p>Ahvatlema</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kala puhastama 2. meelitama 3. ahvenat püüdma 4. kitsamaks muutuma 	<p>Üürike</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. lühiajaline 2. madal üür 3. üürikorter 4. pikaajaline 	<p>Troost</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vemmal 2. lohutus 3. roostetanud ese 4. prügi
<p>Reetur</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. peitja 2. matkaja 3. äraandja 4. endisaegne sõjamees 	<p>Oras</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. umbrohi 2. värske rohi 3. vaenelaps 4. hiljuti tärganud vili 	<p>Laegas</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. sahtel 2. laealune aken 3. rabamülgas 4. sahver 	<p>Roostik</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vilets vemmal 2. pilliroomets 3. selgroog 4. rästik 	<p>Sõnelus</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. jutukus 2. väljendusoskus 3. riid 4. ütlus
<p>Turse</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kips 2. kala 3. jässakas 4. paistetud 	<p>Keskustelu</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vestlus 2. kusagilt tulnud 3. keskeas inimene 4. keskel olev 	<p>Kilama</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. hulkuma 2. koli kokku korjama 3. hiilgama 4. kõlisema 	<p>Edastama</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ette jõudma 2. edasi minema 3. edukas olema 4. edasi andma 	<p>Heidutama</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. pikalt rääkima 2. julgema 3. kiigutama 4. kohutama
<p>Tulvil</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ääreni täis 2. tulutoov 3. maisi vili 4. pooltühi 	<p>Siirduma</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. opereerima 2. avameelseks muutuma 3. ühest kohast teise minema 4. võltsima 	<p>Range</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. käe osa 2. nõudlik 3. hoburakendi osa 4. leebe 	<p>Kiratsema</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. puudust kannatama 2. värviliseks muutuma 3. kipitama 4. karjuma 	<p>Leevenema</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kergenema 2. märjaks muutuma 3. supile vedelikku lisama 4. laiali kandma
<p>Keevaline</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. tuline 2. vaikne 3. tormakas 4. kokku keevitatud 	<p>Kiusatus</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. tagakiusatud inimene 2. ahvatlus 3. vägivald 4. narrimine 	<p>Isekas</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. iseloom 2. omavahel 3. mõtleb ainult endale 4. teistega arvestav 	<p>Kohatu</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ilma kohata 2. sobiv 3. kohisev 4. ebasobiv 	<p>Ennatlik</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ettekuulutatud 2. kunagi varem tehtud 3. ennustus 4. rutakas
<p>Kohmetu</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kohmakas 2. julge 3. häbelik 4. külmast kange 	<p>Jäik</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vastik, 2. kange 3. väga külm 4. painduv 	<p>Parastama</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. terveks tegema 2. haigusest paranema 3. parajaks tegema 4. kahju-rõõmutsema 	<p>Maine (mainet)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. maanaine 2. saar 3. rahvus 4. kuulsus 	<p>Ribi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. riietusese 2. skeleti osa 3. rippuv ese 4. tüli

Lisa 2.

Sõnavaratest 2

Tõmba õigele vastusele ring ümber!

Ainult üks variant on õige. Kui vastust ei tea, jäta see märkimata.

Poiss/ Tüdruk

Vanus..... klass.....

Kuupäev.....

Eirama 1. tähele panema 2. ei ütlemata 3. pidevalt jälgima 4. tähelepanuta jätmata	Juhis 1. õpetus 2. elektririke 3. juhuslik 4. ootamatu sündmus	Hõrk 1. maitsetu 2. ülbe 3. lõhn 4. isuäratav	Kasima 1. ära ajama 2. vähendama 3. koristama 4. kehvalt elama	Kesine 1. keskel olev 2. heal järjel 3. napp 4. keskendunud
Kõhklema 1. kõhnaks minema 2. kahtlema 3. kindlalt otsustama 4. kõhuli olema	Nägemus 1. kaunis 2. kujutluspilt 3. tüli 4. tervitus	Lävima 1. suhtlema 2. lävel olema 3. värvima 4. ellu astuma	Jultunud 1. julge 2. häbematu 3. julm 4. leebe	Kimbatus 1. komps 2. tüli 3. täbar olukord 4. lillekimp
Põgus 1. lühiajaline 2. halvustus 3. kena 4. sissepoole kumer	Sombune 1. selge 2. porine 3. räpane 4. udune	Põline 1. tugev 2. halvustatud 3. iidne 4. kaasaegne	Riugas 1. sahtel 2. sea häälitsus 3. pahandus 4. krutski	Rühmama 1. segaselt rääkima 2. rühmadesse jagama 3. peksa andma 4. tööd tegema
Kombekas 1. rahvakombeid tundev 2. viisakas 3. katsutud 4. ebaviisakas	Rusuv 1. masendav 2. varemetes 3. rõõmustav 4. julgustav	Siiras 1. avameelne 2. võlts 3. siiru-viiruline 4. opereeritud	Vidukil 1. hämaras 2. kassis 4. jahedas 5. avali	Südi 1. heasüdamlik 2. südametu 3. julge 4. ara südamega
Võlv 1. kaarekujuline lagi 2. ebaseaduslikult järele tehtud 3. veetlus 4. nõiakunst	Pila 1. vaateava 2. nali 3. pillimäng 4. nutmine	Sangar 1. õmbleja 2. käepide 3. kangelane 4. komandör	Koidik 1. nõör 2. liblikas 3. vilets voodi 4. hommikuvalgus	Pöud 1. pikk vihmata aeg 2. suur sadu 3. rinnatasku 4. äike
Laastama 1. laaste tegema 2. oksa raiuma 3. hävitama 4. uuesti ehitama	Vaprus 1. võitlus 2. ennastsalgavus 3. sõjariist 4. rabeledus	Pakiline 1. pakitud 2. kandiline 3. kipitav 4. kiire	Pakitsema 1. pakki lahti harutama 2. kipitama 3. pakki panema 4. kiiresti tegutsema	Soosing 1. soine ala 2. sootaim 3. toetus 4. lemmik
Vaegus 1. kaalutletus 2. viha 3. piin 4. puudus	Kogema 1. läbi elama 2. katkendlikult rääkima 3. korjama 4. tahtmatult tegema	Õodus 1. õena töötav 2. jube 3. sissepoole kumer 4. mugav	Taluma 1. välja kannatama 2. kõndides toetama 3. talda alla panema 4. põldu harima 5.	Läte 1. allikas 2. uksepakk 3. läti raha 4. start

Protest 1. puujalg 2. meelepahaavaldus 3. valehammas 4. sissejuhataav test	Pragama 1. kiitma 2. riidlema 3. ust avama 4. praguliseks muutuma	Lunima 1. laenama 2. tagatisraha andma 3. tungivalt paluma 4. laenu tagasi saama	Luhtuma 1. luusima 2. lõbusalt aega veetma 3. jõeäärset heinamaad niitma 4. mitte täide minema	Triivima 1. juukseid salguliseks värvima 2. ääretasa panema 3. lainetel liikuma 4. kasvuhooesse istutama
Kangastuma 1. kangelaseks saama 2. kujutlusse kerkima 3. kangeks muutuma 4. telgedel riiet kuduma	Kõbus 1. rõõmus 2. põllutööriist 3. elujõuline 4. enneaegselt vananenud	Vaagima 1. kaalutlema 2. vaagnale asetama 3. raevuma 4. piinlema	Sõandama 1. kartma 2. tuld süütama 3. hõõguma 4. julgema	Tulus 1. vähetasuv 2. hästitasuv 3. tulikuum 4. kasum
Kentsakas 1. imelik 2. suur tükk 3. tavaline 4. jämedate jalgadega	Pajatama 1. lööma 2. pada puhastama 3. jutustama 4. põgenema	Ahvatilema 1. kala puhastama 2. ahvenat püüdma 3. meelitama 4. kitsamaks muutuma	Üürike 1. pikaajaline 2. madal üür 3. üürikorter 4. lühiajaline	Troost 1. vemmal 2. roostetanud ese 3. lohutus 4. prügi
Reetur 1. peitja 2. matkaja 3. endisaegne sõjamees 4. äraandja	Oras 1. hiljuti tärganud vili 2. värske rohi 3. vaenelaps 4. umbrohi	Laegas 1. laealune aken 2. sahtel 3. rabamülgas 4. sahver	Roostik 1. vilets vemmal 2. selgroog 3. pilliroomets 4. rästik	Sõnelus 1. jutukus 2. väljendusoskus 3. ütlus 4. riid
Turse 1. paistetud 2. kala 3. jässakas 4. kips	Keskustelu 1. kusagilt tulnud 2. vestlus 3. keskeas inimene 4. keskel olev	Kilama 1. hulkuma 2. hiilgama 3. koli kokku korjama 4. kõlisesema	Edastama 1. edasi andma 2. edasi minema 3. edukas olema 4. ette jõudma	Heidutama 1. kohutama 2. julgema 3. kiigutama 4. pikalt rääkima
Tulvil 1. maisi vili 2. tulutoov 3. ääreni täis 4. pooltühi	Siirduma 1. opereerima 2. ühest kohast teise minema 3. avameelseks muutuma 4. võltsima	Range 1. käe osa 2. nõudlik 3. hoburakendi osa 4. leebe	Kiratsema 1. kipitama 2. värviliseks muutuma 3. puudust kannatama 4. karjuma	Leevenema 1. laiali kandma 2. märjaks muutuma 3. supile vedelikku lisama 4. kergenema
Keevaline 1. tormakas 2. vaikne 3. tuline 4. kokku keevitatud	Kiusatus 1. tagakiusatud inimene 2. vägivald 3. ahvatlus 4. narrimine	Isekas 1. iseloom 2. omavahel 3. teistega arvestav 4. mõtleb ainult endale	Kohatu 1. ilma kohata 2. sobiv 3. ebasobiv 4. kohisev	Ennatlik 1. ettekuulutatud 2. rutakas 3. ennustus 4. kunagi varem tehtud
Kohmetu 1. häbelik 2. julge 3. kohmakas 4. külmast kange	Jäik 1. vastik, 2. painduv 3. väga külm 4. kange	Parastama 1. kahjurõõmutsema 2. haigusest paranema 3. parajaks tegema 4. terveks tegema	Maine (mainet) 1. maanaine 2. kuulsus 3. rahvus 4. saar	Ribi 1. skeleti osa 2. riietuses 3. rippuv ese 4. tüli

Lisa 3.

Valed valikute võrdlus sõnaliikide kaupa

	Tegusõnad	Omadussõnad	Nimisõnad	Kokku
Valed valikud	1862	2077	1849	5788
%	32	36	32	

Lisa 4

Õiged ja valed valikud sõnaliikide kaupa

nr	Tegusõnad	V	Õ	Õ%	Omadussõnad	V	Õ	Õ%	Nimisõnad	V	Õ	Õ%
1	kõhklema	3	217	98,6	siiras	13	207	94	nägemus	5	215	97,7
2	ahvatlema	14	206	93,6	range	16	204	93	koidik	14	206	93,6
3	taluma	17	203	92,3	isekas	19	201	91	juhis	19	201	91,4
4	pragama	18	202	91,8	kombekas	21	199	90	protest	23	197	89,5
5	pajatama	20	200	90,9	tulvil	29	191	87	ribi	28	192	87,3
6	lunima	27	193	87,7	hõrk	31	189	86	sangar	39	181	82,3
7	kogema	28	192	87,3	jultunud	32	188	85	turse	39	181	82,3
8	laastama	30	190	86,4	kohatu	40	180	82	kiusatus	46	174	79,1
9	kasima	36	184	83,6	pakiline	46	174	79	kimbatus	51	169	76,8
10	edastama	38	182	82,7	üürike	52	168	76	maine	54	166	75,5
11	leevenema	39	181	82,3	põline	64	156	71	roostik	54	166	75,5
12	luhtuma	40	180	81,8	kõbus	83	137	62	võlv	78	142	64,5
13	eirama	44	176	80	kesine	87	133	60	laegas	84	136	61,8
14	triivima	50	170	77,3	rusuv	94	126	57	põud	88	132	60
15	söandama	74	146	66,4	õdus	99	121	55	sõnelus	89	131	59,5
16	siirduma	85	135	61,4	jäik	104	116	53	soosing	90	130	59,1
17	parastama	94	126	57,3	tulus	106	114	52	vaegus	90	130	59,1
18	vaagima	102	118	53,6	kentsakas	126	94	43	reetur	102	118	53,6
19	heidutama	116	104	47,3	keevaline	128	92	42	vaprus	102	118	53,6
20	kilama	129	91	41,4	südi	138	82	37	läte	112	108	49,1
21	lävima	162	58	26,4	vidukil	141	79	36	troost	114	106	48,2
22	pakitsema	164	56	25,5	kohmetu	143	77	35	pila	118	102	46,4
23	kiratsema	170	50	22,7	ennatlik	149	71	32	keskustelu	133	87	39,5
24	rühmama	170	50	22,7	põgus	150	70	32	oras	138	82	37,3
25	kangastuma	192	28	12,7	sombune	166	54	25	riugas	139	81	36,8

Märkus: V-valed valikud, Õ-õiged valikud, Õ%-õigete valikute protsent